

ВАСИЛЬЄВА МАРИНА, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти; Українська інженерно-педагогічна академія, м.Харків; vasylieva_maryna@uipa.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-2765-1220>

БІЛАШ ЯНА, аспірантка кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти; Українська інженерно-педагогічна академія; м. Харків, yana.bilasch53@gmail.com

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ШКОЛЯРІВ НА АДАПТИВНИХ ЗАСАДАХ

Анотація. У статті здійснено спробу вивчення та проведення аналізу особливостей європейських практик забезпечення формування й розвитку соціальної активності школярів. Це зроблено з метою адаптації та імплементації корисного досвіду в Україні, зважаючи на її європейський вектор розвитку. Визначено важливість формування і розвитку соціальної активності дітей і молоді, що регламентовано в державних документах як значущу особистісну характеристику. Зважаючи на роль процесу соціального виховання, підкреслено вплив різних факторів на формування соціальної активності школярів.

На основі вивчення здобутків зарубіжних дослідників встановлено найбільш впливові фактори, роль яких може змінюватися відповідно до вікових фаз життєдіяльності. Найбільш впливовим фактором у молодшому шкільному віці є батьки (сімейне оточення) дитини: позиція батьків що суспільно корисної діяльності, рівень їхньої участі у соціальних діях, організація соціального виховання дитини. Важливим фактором, який впливає на формування соціальної активності школяра в підлітковому віці виступають друзі: підкреслено роль друзів у мотивації дітей до участі в соціальних діях, агітації до участі в соціальних акціях разом з друзями. Ще одним фактором, який є впливовим на формування і розвиток соціальної активності в інформаційну добу, виступають соціальні мережі: акцентовано увагу на інформаційній, агітаційній, мобілізаційній функціях соціальних мереж. Розкрито роль закладу освіти, в якому навчається школяр: корисність європейського досвіду з організації роботи з дітьми з родин етнічних меншин, іммігрантів, з сімей з низьким соціально-економічним рівнем. Визначено роль громади у формуванні і розвитку

соціальної активності школярів. Розкрито непрямий вплив позитивних змін у характеристиках дітей і молоді на розвиток спільноти.

Зроблено висновок про цінність і актуальність досвіду зарубіжних країн, який необхідно адаптувати до умов, традицій, існуючих напрацювань вітчизняних теоретиків і практиків для формування і розвитку соціальної активності школярів в Україні.

Ключові слова: соціальна активність, школярі, формування, розвиток, фактори, адаптивні процеси, заклад загальної середньої освіти, освітній процес, соціальне виховання.

Актуальність дослідження і постановка проблеми. Діти і молодь сьогодні – важливий людський ресурс в країні, від якого залежить майбутнє держави та її розвиток. Саме на дітей і молодь як представників свого майбутнього прогресивна держава покладає сподівання щодо власного прогресу в різних напрямках: соціально-економічному, політико-правовому, культурному тощо. З 2019 року в Україні відбулося суттєве перезавантаження правлячої еліти – її омолодження. Це сприяє тому, що влада, представники якої в більшості своїй належать до соціальної групи молоді, добре розуміється на молодіжних інтересах і проблемах, забезпеченні освіти і розвитку творчого потенціалу школярів, їх підготовки до самостійного життя. Молодь як соціальна група має спрямованість у майбутнє, а отже зосереджує зусилля на створенні не тільки тактичних цілей стосовно розвитку людського потенціалу, але й стратегічних: піклується про те, як цей потенціал має реалізовуватися в майбутньому. Відповідно простежується тісний взаємозв'язок і наступність у вирішенні проблем школярів і молоді.

Заклади освіти виступають тим середовищем, в якому відбувається соціальне виховання дітей. А на всіх представників освіти поширюється функція забезпечення соціалізації школяра. Результатом цього процесу мають бути сформовані суспільно значущі особистості якості. Важливе місце серед них належить соціальній активності. Формування і розвитку соціальної активності школярів можна досягти через консолідоване об'єднання зусиль з метою вивчення досвіду європейських країн з цього питання та забезпечення створення

дієвого механізму, який спроможний надати зокрема прогресивний вектор розвитку молодіжного руху в країні.

Проблему розвитку соціальної активності особистості досліджували вітчизняні науковці В. Андрущенко, М. Васильєва, М. Лукашевич, Т. Лях, Є. Мануйлов, А. Рижанова, В. Тарасенко, Л. Сохань та ін. Проте в умовах війни в Україні ця проблема здобуває актуальності і орієнтації пошуку шляхів розв'язання не тільки з урахуванням внутрішньодержавних механізмів. Вона потребує звернення до вивчення досвіду європейських країн відповідно до євроінтеграції України з урахуванням адаптивних процесів у системі освіти. При цьому важлива роль належить адаптивним процесам, оскільки будь-який досвід не може бути штучно використаний в певних специфічних умовах окремих держав і суспільств, зважаючи на індивідуальність історичного розвитку, традицій, менталітет тощо.

Метою статті є вивчення та проведення аналізу особливостей європейських практик забезпечення формування й розвитку соціальної активності школярів з метою адаптації і імплементації їх досвіду в Україні.

Виклад основних положень. Проблеми дітей і молоді, якими опікується держава, розглядаються в Державній молодіжній політиці. А завдання, спрямовані на подолання перешкод у реалізації державної молодіжної політики, виконуються шляхом: консолідації зусиль, що спрямовані на забезпечення сприятливих умов для інтелектуального, морального та фізичного розвитку молодого покоління, реалізація його освітнього та творчого потенціалу; забезпечення участі молодих людей у процесі формування державної молодіжної політики; підвищення ефективності реалізації державної молодіжної політики на національному, регіональному та місцевому рівнях тощо [3].

В Україні з 2021 року розпочато реформування молодіжної політики відповідно до рекомендацій молодіжного сектору Ради Європи. Прийнята

«Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021-2025 роки», Закон України «Про основні засади молодіжної політики» (2021), в яких визначаються оновлені підходи до роботи з молоддю, механізми реалізації молодіжної політики в Україні, гарантії участі молоді в її формуванні та реалізації. Реформи передбачають розвиток молодіжних ініціатив в територіальних громадах. Проте умовою реалізації ініціатив є соціальна активність молоді. Подальша реалізація прийнятих положень вимагає готовності молоді до конкретних кроків практичного характеру з упровадження європейських цінностей.

Провідними положеннями дослідження формування і розвитку соціальної активності школярів стали такі [1; 4; 5]: соціальна активність – це ініціативна та добровільна участь особистості в різних сферах суспільного життя, вона виявляється як постійні систематичні соціальні дії особистості; у формуванні й розвитку соціальної активності особистості важливу роль відіграє процес соціального виховання; соціальне виховання – процес, спрямований на оволодіння та засвоєння особистістю знань, соціального досвіду з метою формування сталих ціннісних орієнтацій та адекватної соціально спрямованої поведінки, яка визначається як просоціальна.

Отже, для соціальної активності як особистісної характеристики, заснованої на потребі здійснювати соціальні дії на користь інших, важливим є приділення уваги, починаючи з раннього віку. Це відповідає положенню педагогіки щодо виховання, яке, починаючись з народження дитини, триває беззупинно все життя. Важливими при цьому є ті умови, в яких перебуває особистість і які з них здобувають вирішального характеру. В наукових дослідженнях умови трактуються як фактори (за Сучасним словником української мови, «умова, рушійна сила будь-якого процесу, явища; чинник»).

Науковцями [10] доведено, що великий вплив на процес формування соціальної активності чинять батьки, сімейне оточення. Важливим є ставлення

батьків до такої характеристики як особистісно і суспільно значущої якості, актуальної і потрібної як самій дитині, так і суспільству в цілому. Якщо таке ставлення у батьків є позитивним, то вони виступають зацікавленими особами у навчованні дитині важливості цієї якості. А отже проводять ретельну роботу з пояснення суті і ролі соціальної активності для життя дитини, використовуючи при цьому різні методи, засоби форми роботи. Наприклад, читаючи казки, робиться акцент на якостях позитивних героїв, яким вдається досягти результату (а це, як правило, добро, яке перемагає зло) завдяки власній ініціативі і активності, діям на благо інших тощо. Під час обговорення життєвих ситуацій, батьки звертають увагу на роль особистості в прийнятті тих чи інших рішень, залежність результатів від дій особистості. При цьому важливим аспектом є довірливі відносини між батьками і дітьми, авторитетність думки батьків, підтверджена не тільки словами, але й діями.

Крім словесних методів, важливе місце належить діяльнісним методам у роботі з дітьми. Якщо батьки приймають активну участь у суспільному житті громади, залучаються до різних соціальних акцій, займаються волонтерством, то й діти, які виховуються на їхньому прикладі, сприймають таку діяльність як природню, обов'язкову. З дитинства в них формується інтерес до такої діяльності, позитивне ставлення, а отже й потреба цим займатися в подальшому, дорослому житті. Крім того, у дітей формуються відповідні навички, впевненість і розуміння переваг проведення соціальних заходів.

Усе це знаходить своє підтвердження й в теорії соціалізації: діти успадковують роль учасника соціальних дій через дії і слова батьків, які мають бути гармонійно пов'язаними. Якщо йдеться про переконання дитини щодо необхідності приймати участь у соціальних заходах (дотримання чистоти території і участь в акціях з наведення порядку; благодійні акції з вироблення продукції, її продаж, збір коштів, результати яких мають соціальну спрямованість; проведення і участь у заходах з агітації на позитивні дії і справи

тощо), проте при цьому самі батьки залишаються байдужими і безучасними, то й в дітей, навіть коли такий інтерес виникає, то, не отримуючи підтримки з боку батьків, як правило, згасає.

Отже, батьки виступають дієвим фактором, а в певному віці (ранньому дитинстві) єдиним, і визначальним для подальших процесів і факторів формування й розвитку соціальної активності дітей. Важливим моментом тут є ще підтримка міжпоколінних зв'язків між батьками і дітьми в передачі соціального досвіду. Батьківська місія передбачає плекання найкращого у власному досвіді, передачу його наступним поколінням і створення умов для того, щоб діти були більш соціально активними і ініціативними.

Підтвердження впливу родини на соціальну активність дітей і молоді в Іспанії знаходимо у дослідженні I. Mainar та ін. [9]. Автори узагальнюють, що рівень участі дітей у соціальному житті є вищим, коли сім'я залучена до нього. Так, автори відзначають такі ключові моменти: 1) батьки є зразком для наслідування своїм дітям; 2) батьки можуть інтегрувати своїх дітей у суспільство, що, у свою чергу, забезпечує їм розширення можливостей завдяки участі у соціальних діях; 3) маючи однаковий соціально-економічний статус з батьками, діти разом з ними залучаються до вирішення тих соціальних проблем, які турбують ті верстви населення, до яких належить сім'я.

Досліджуючи зв'язок між сім'ями та волонтерством у Великобританії, A. Paine та ін. [11] виявити що кількість сімей, які разом беруть участь у волонтерських програмах, зростає. Зважаючи на життєво важливу роль сім'ї в заохоченні дітей і молоді до участі в соціальних діях, організації, які розробляють програми сімейного волонтерства, можуть збільшити участь дітей і молоді у соціальних акціях. Дослідження також рекомендує підхід до сімейного волонтерства на основі гнучких та інклюзивних програм, які поєднують волонтерство з сімейним життям.

Крім батьків, для школяра важливим фактором, який впливає на формування соціальної активності, особливо в підлітковому віці, виступають друзі. Дослідження, проведені в цьому напрямі, свідчать про те, що на певному етапі життя дитини друзі виступають визначальним фактором. Так, зарубіжні дослідники звертають увагу на те, що визначальною є роль друзів у мотивації дітей до участі в соціальних діях [7]. 29% молодих людей віком від 10 до 20 років, які взяли участь в опитуванні, відповіли, що б брати участь у соціальних акціях, якщо вони могли це робити зі своїми друзями. Особливо про це говорила молодь осіб віком від 10 до 15 років.

Дослідження, проведене Volunteer Scotland [12], визначає основні фактори залучення до волонтерства. Серед інших причин дослідження показує, що 20% молодих респондентів залучилися до волонтерських програм завдяки допомозі друзів. На запитання про найпотужніші активатори впливати на залучення дітей та молоді до волонтерської діяльності 27% респондентів повідомили, що можливість займатися волонтерською діяльністю разом із друзями спонукала б їх розпочати або збільшити свою активність у волонтерській діяльності.

Постійне спілкування та обговорення з друзями подій у країні, у суспільному і громадському житті мають сильніший вплив (у короткостроковій перспективі) на соціальну активність, ніж обговорення політичних і соціальних новин з членами сім'ї. Особливо у підлітковому віці важливим є узгодження власної думки з думкою однолітків, друзів з найближчого оточення. Якщо вплив друзів є позитивним (налаштування на суспільно корисну діяльність), то школярі, сприймаючи його, охоче залучаються до активних суспільних дій за принципом: «роблю так, як роблять мої друзі і разом з ними».

Ще одним фактором, який є впливовим на формування і розвиток соціальної активності в інформаційну добу, виступають соціальні мережі. На сучасному етапі розвитку цифровізація і соціальні мережі для школярів відіграють виключну роль, оскільки виконують крім інформаційної, ще й

функцію з організації і забезпечення соціальних дій і акцій. Сучасні виклики (пандемія COVID-19) і загрози (військові події в Україні), які зумовили обмеження, ізоляцію, внутрішнє і зовнішнє переміщення (міграцію), разом з тим спричинили виникнення й розвиток нових форм соціальної активності – онлайн-активність, агітація через соціальні мережі.

Соціальні мережі сьогодні охоплюють ледь не все населення європейських країн. Маючи доступ, у дітей і молоді завдяки різним гаджетам є необмежені можливості щодо вироблення, отримання, розповсюдження інформації, причому майже миттєво. Інша проблема захоплення цими можливостями без певної культури сприймання і критичного ставлення до інформації, вміння її фільтрувати, аналізувати, узагальнювати і робити висновки.

Проте щодо соціальної активності школярів цифровізація допомагає, в першу чергу, в агітації до соціальної діяльності шляхом надання інформації про можливості і умови участі в ній. Вона дозволяє працювати відразу з великою кількістю аудиторії, швидко реагувати на запити або сумніви, долати перешкоди, переконувати тощо.

Наступним дієвим фактором формування і розвитку соціальної активності школярів є заклад освіти, в якому навчається школяр. У вітчизняній освітній системі освітні заклади завжди виконували одну з провідних ролей у соціальному вихованні, вирішуючи прогалини, яких припускалися батьки. Завдяки цьому накопичено значний досвід у залученні школярів до соціальної діяльності на ґрунті виховання необхідних соціально важливих характеристик. Останнім часом ситуація суттєво змінюється у зв'язку з онлайн спілкуванням з дітьми, зокрема на територіях активних бойових дій. Для підтримки взаємозв'язку зі школярами сучасні педагоги мають працювати над виробленням нових форм, пошуком методів формування і розвитку соціально важливих якостей, серед яких провідна роль належить і соціальній активності. Тут корисним може також стати досвід зарубіжних країн, хоча їхня ситуація

відрізняється від ситуації в Україні. Проте в європейських країнах широко досліджуються можливості закладів освіти організації роботи з дітьми з родин етнічних меншин, іммігрантів, з сімей низьким соціально-економічним рівнем. З цього приводу більшість досліджень спрямовані на заклик до політиків та організацій заохочувати більш інклюзивний підхід до організації соціальних дій, який підтримує різноманітність і зменшує соціально-економічний розрив щодо участі.

Зарубіжні дослідники також вважають школи та коледжі ключовими факторами для соціальної активності, ураховуючи їхню роль у залученні школярів до соціальної діяльності [7]. Крім того, звертають увагу на те, що саме школи можуть відігравати важливу роль у заохоченні до участі в суспільному житті в дорослому віці. Дослідження, проведене в США Hill і Dulk [8], підтверджує, що тип відвідування школи може вплинути на ймовірність продовження волонтерства у дорослому віці. Зокрема, проведене дослідження показує, що молоді люди, які навчаються в протестантських школах, частіше беруть участь у волонтерській діяльності і після закінчення школи. Дослідження не відносить це до кількості можливостей волонтерської діяльності, які надають школи, а скоріше до типу організацій, які вони створюють для об'єднання учнів навколо певної соціальної проблеми.

Безумовно, певні культурні, релігійні традиції окремої держави впливають на характер соціальної діяльності, а також на систематичність організації такої діяльності. Так, у Польщі католицькі школи також частіше залучають школярів до різного роду соціальної діяльності на основі виховання релігійних чеснот. Але важливим аспектом є те, що проводиться спеціальна робота з соціального виховання дітей і молоді, проводяться заходи, які сприяють усвідомленню важливості прояву соціальної активності і залучення до соціальної діяльності.

В Українському суспільстві все більшого значення здобувають громади за місцем проживання. Громадою визнається група людей, яка має загальні ознаки,

повне або часткове самоврядування. Громада завжди впливає на формування суспільної свідомості, а отже є важливим фактором формування і розвитку соціальної активності своїх громадян. Відповідно до української соціологічної традиції громада є центральним осередком соціального життя. Активність у громаді часто визначається діяльністю її лідерів, а також громадських організацій, які до неї входять. У тих громадах, де панує активне соціальне життя, є прагнення залучати більшу кількість учасників, там у кожного формується відчуття власної причетності до всіх подій, які відбуваються, а також розуміння власної ролі щодо подій. І це є важливим для дітей і молоді, які мають потребу відчувати свою самостійність і причетність до долі рішень, що приймаються і реалізуються.

Переваги є не тільки для дітей, але й для громади, якщо в її складі небайдужі, соціально активні, ініціативні особистості. Такі переваги мають непрямий характер, оскільки це пов'язано з покращенням особистісних характеристик членів громади: спільнота виграє від позитивних змін у характеристиках дітей і молоді. На таку кореляцію звертають увагу і зарубіжні дослідники [6]. Так, молода людина, яка бере участь у соціальних діях, отримує вигоду різними способами (в неї покращується характер, некогнітивні навички, навички працевлаштування, добробут, психічне здоров'я, активна громадянська позиція, почуття причетності до спільноти). Але згодом ширша спільнота виграє від позитивних змін у характеристиках молодої людини.

Непрямий вплив розвитку соціальної активності на громаду виявлено J. Birdwell [6]. Автор досліджує те, наскільки соціальна дія знижує рівень злочинності через підвищення емпатії та соціальної обізнаності серед молоді. Він посилається на оцінку Національної громадянської служби, яка виявляє, що соціальні дії не тільки пропонують доступ до значущої діяльності, але також можуть допомогти змінити мислення. І це природньо: коли дитина більшість часу зайнята суспільно корисною діяльністю, або просто творчою діяльністю,

спрямованою на власний розвиток, то менше часу в неї залишається навіть на роздуми про те, що і як «зробити поганого».

Виявлений досвід вимагає проведення адаптаційних процесів, які спрямовані на якомога швидше та ефективніше ліквідування або компенсування дії несприятливих факторів і посилення дії позитивних чинників на школярів з формування і розвитку в них соціальної активності [2].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, досліджені фактори формування і розвитку соціальної активності є дієвими, а на певних вікових етапах визначальними для школярів. У сучасних реаліях відбуваються певні зміни через умови, в яких опинилася Україна. Це вимагає пошуку нових форм, методів, засобів забезпечення системності і целеспрямованості спеціально організованої роботи в цьому напрямі, зокрема через соціальні мережі, засоби масової інформації. Цінність і актуальність представляє вироблений досвід зарубіжних країн, який необхідно адаптувати до умов, традицій, існуючих напрацювань вітчизняних теоретиків і практиків.

Список використаних джерел

1. Васильєва М. П. Проблеми формування соціальної активності студентської молоді в Україні. *Сучасні тенденції у підготовці та професійній діяльності фахівців соціальної галузі* : матеріали наук.-практ. конф., Харків, 23 листоп. 2018 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків : ХНПУ, 2018. С. 9–11.
2. Сльникова Г.В. Деякі питання організації адаптивного навчання в закладах освіти // Електронне наукове фахове видання «Адаптивне управління: теорія і практика, серія «Педагогіка», випуск 10 (19), 2020.
3. Коврига О. Основні суттєві характеристики державної молодіжної політики. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Педагогіка*, 11 (21). 2021. URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal/article/view/375>
4. Мануйлов Є. М. Соціальна активність молоді: до проблеми розуміння сутності. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. 2010. № 3. С. 3-12.
5. Рижанова А. О. Розвиток соціальності людини як умова формування громадянського суспільства. *Наука і соціальні проблеми суспільства: освіта, культура, духовність* : матер. V міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20-21 травня 2008 р.). Х. : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2008. С. 98-100.
6. Birdwell J. Service Generation: A Step Change in Youth Social Action. Demos.; Dartington Service Design Lab. 2013.
7. Brasta Y., Mollidor C., Stevens J. 2019. National Youth Social Action Survey. 2019. UK: #Iwill.

8. Hill J. P., Kevin R. den Dulk. 2013. Religion, Volunteering, and Educational Setting: The Effect of Youth Schooling Type on Civic Engagement'. *Journal for the Scientific Study of Religion* 52 (1): 179–97.
9. Mainar I. G., Servós C.M., Gil M. Analysis of Volunteering Among Spanish Children and Young People: Approximation to Their Determinants and Parental Influence. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* 26 (4): 2014. 1360–90.
10. Nursey-Bray M., Kamal M., Giacomo M. Building a Culture for Encouraging Regional Youth into Volunteering. University of Adelaide. 2020.
11. Paine A., Chan O., Jochum V., Kamerade D. Volunteering: A Family Affair. UK: NCVO.
12. Volunteer Scotland. Young People in Scotland Survey. 2020.

References

1. Vasylieva M. P. Problemy formuvannia sotsialnoi aktyvnosti studentskoi molodi v Ukraini. Suchasni tendentsii u pidhotovtsi ta profesiinii diialnosti fakhivtsiv sotsialnoi haluzi : materialy nauk.-prakt. konf., Kharkiv, 23 lystop. 2018 r. / Kharkiv. nats. ped. un-t im. H. S. Skovorody. Kharkiv : KhNPU, 2018. S. 9–11.
2. Yel'nykova H.V. Deyaki pytannya orhanizatsiyi adaptivnoho navchannya v zakladakh osvity // Elektronne naukowe fakhove vydannya «Adaptivne upravlinnya: teoriya i praktyka, seriya «Pedahohika», vypusk 10 (19), 2020.
3. Kovryha O. Osnovni suttievi kharakterystyky derzhavnoi molodizhnoi polityky. Adaptivnyi menedzhment : teoriia ta praktyka. Seriya Pedahohika, 11 (21). 2021. URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal/article/view/375>
4. Manuilov Ye. M. Sotsialna aktyvnist molodi: do problemy rozuminnia sutnosti. *Visnyk Natsionalnoi yurydychnoi akademii Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho*. 2010. № 3. S. 3-12.
5. Ryzhanova A. O. Rozvytok sotsialnosti liudyny yak umova formuvannia hromadianskoho suspilstva. *Nauka i sotsialni problemy suspilstva: osvita, kultura, dukhovnist : mater. V mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Kharkiv, 20-21 travnia 2008 r.)*. Kh. : KhNPU im. H. S. Skovorody, 2008. S. 98-100.
6. Birdwell J. Service Generation: A Step Change in Youth Social Action. *Demos.*; Dartington Service Design Lab. 2013.
7. Brasta Y., Mollidor C., Stevens J. 2019. National Youth Social Action Survey. 2019. UK: #Iwill.
8. Hill J. P., Kevin R. den Dulk. 2013. Religion, Volunteering, and Educational Setting: The Effect of Youth Schooling Type on Civic Engagement'. *Journal for the Scientific Study of Religion* 52 (1): 179–97.
9. Mainar I. G., Servós C.M., Gil M. Analysis of Volunteering Among Spanish Children and Young People: Approximation to Their Determinants and Parental Influence. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* 26 (4): 2014. 1360–90.
10. Nursey-Bray M., Kamal M., Giacomo M. Building a Culture for Encouraging Regional Youth into Volunteering. University of Adelaide. 2020.
11. Paine A., Chan O., Jochum V., Kamerade D. Volunteering: A Family Affair. UK: NCVO.
12. Volunteer Scotland. Young People in Scotland Survey. 2020.

Maryna P. Vasylieva,

doctor of pedagogical sciences,
professor, professor of the department
of pedagogy, methods and management
of education; Ukrainian Engineering
and Pedagogical Academy, Kharkiv;

Yana V. Bilash, graduate student

of the department of pedagogy, methods and
management of education; Ukrainian
Engineering and Pedagogical Academy;
Kharkiv.

FACTORS OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF SOCIAL ACTIVITY OF SCHOOL STUDENTS ON ADAPTIVE BASIS

Abstract. The article attempts to study and analyze the features of European practices of ensuring the formation and development of schoolchildren's social activity. This was done in order to adapt and implement useful experience in Ukraine, taking into account its European vector of development. The importance of the formation and development of social activity of children and youth, which is regulated in state documents as a significant personal characteristic, is determined. Taking into account the role of the process of social education, the influence of various factors on the formation of social activity of schoolchildren is emphasized.

Based on the study of the achievements of foreign researchers, the most influential factors were established, the role of which can change according to the age phases of life. The most influential factor in primary school age is the parents (family environment) of the child: parents' position on socially useful activities, the level of their participation in social actions, the organization of the child's social education. Friends are an important factor influencing the formation of a schoolboy's social activity in adolescence: the role of friends in motivating children to participate in social actions, agitating for participation in social actions together with friends is emphasized. Another factor influencing the formation and development of social activity in the information age is social networks: attention is focused on the informational, campaigning, and mobilization functions of social networks. The role of the educational institution in which schoolchildren studies is revealed: the usefulness of European experience in organizing work with children from ethnic minority families, immigrants, and families with a low socio-economic level. The role of the community in the formation and development of the social activity of schoolchildren is defined. The indirect impact of positive changes in the characteristics of children and youth on the development of the community is revealed.

A conclusion was made about the value and relevance of the experience of foreign countries, which must be adapted to the conditions, traditions, and existing work of domestic theoreticians and practitioners for the formation and development of the social activity of schoolchildren in Ukraine.

Key words: social activity, schoolchildren, formation, development, factors, adaptive processes, institution of general secondary education, educational process, social education.